

EPÄILYTTÄVÄ NAISHENKILÖ – MIELIKUVIA YKSINELÄJÄNAISEN SEKSUAALISUUDESTA

Arja Mäkinen

Kutsun *yksineläjänaiseksi* naista, joka on sekä puolisoton että lapseton. Hänen elämäntilannettaan nimitän *yksineläjyydeksi*. Tietoa yksineläjänaisista ei ole juurikaan koottu. Silti ihmisillä on vankkoja mielipiteitä siitä, minkälaisia henkilöitä puolisottomat ja lapsettomat naiset ovat, miten he toimivat ja kuinka heidän pitäisi muuttaa käyttäytymistään. Erityisesti yksineläjänaisien seksuaalisuus herättää runsaasti keskustelua. Yleisesti tunnetuissa stereotyyppisissä mielikuvissa yksineläjänaisen seksuaalisuus esitetään muiden naisten seksuaalisuudesta selvästi poikkeavana ja ei-hyväksyttävänä seksuaalisuutena. Kuitenkin yksineläjänaiset puhuvat itsestään seksuaalisuuttaan normaalisti ja hyväksyttävällä tavalla toteuttavina naisina. Mitä he näin tehdessään sanovat? Mihin he vetoavat? Millaisia mielikuvia he torjuvat? Miksi yksineläjänaisen seksuaalisuus mieltyy poikkeavaksi seksuaalisuudeksi?

Tarkastelen artikkelissani puolisottoman ja lapsettoman naisen seksuaalisuuteen liittyviä käsityksiä, odotuksia ja pelkoja. Samalla tutkin myös sitä, millaista naiseutta yhteiskunnassamme pidetään arvostettavana ja tavoittelemisen arvoisena (1). Käytän artikkelini aineistona yksineläjänaisien antamia haastatteluja. Lähtökohtanani ovat haastatteliini naisten puheellaan tuottamat näkemykset omasta seksuaalisuudestaan ja asemastaan seksuaalisina toimijoina. Peilauspinnaksi haastateltujeni puheelle asetan stereotyyppiset mielikuvat, joita yksineläjänaisiin yleisesti liitetään. Kiinnitän tarkastelussani huomiota erityisesti niihin törmäyskohtiin, joissa haastateltavan kuvaus itsestään seksuaalisesti normaalina ja hyväksyttävissä olevana naisena joutuu ristiriitaan kulttuurissamme vallitsevien yksineläjänaisiin liitettyjen stereotyyppisten mielikuvien kanssa.

Aloitan artikkelin kuvailemalla tutkimukseni teoreettisia lähtökohtia ja kertomalla hankkimastani haastatteluaineistosta ja sen analysoinnista. Seuraavaksi esittelen neljä stereotyyppistä kuvausta. Jokainen neljästä kuvauksesta rakentaa oman versionsa yksineläjänaisesta ja hänen seksuaalisuuteensa kohdistuvista ennakkoluuloista. Stereotyyppisten kuvausten esittelemisen jälkeen tarkastelen yksineläjänaisen

seksuaalisuuteen kietoutuvia vaatimuksia. Samalla kerron myös niistä vaikeuksista, joita puolisoittomat ja lapsettomat naiset kohtaavat pyrkiessään toimimaan siten, että heidän puheestaan syntyy mielikuva seksuaalisuuttaan normaalilla ja hyväksyttävällä tavalla toteuttavasta naisesta. Artikkelin viimeinen osuus toimii yhteenvedona. Lopussa esitän myös näkemykseni siitä, miksi puolisoittomista ja lapsettomista naisista kertovalla tutkimustyöllä on paljon annettavanaan myös yksineläjyyttä tarkastelevan tutkimuksen ulkopuolella.

Tutkimukseni on lähtökohdiltaan naistutkimuksellisesti suuntautunutta yhteiskuntatieteellistä tutkimusta ja kertoo niistä odotuksista, joita yksineläjänaisiin liittyy. Nämä odotukset ovat kiinni omassa kulttuurisessa kontekstissaan ja saavat merkityksensä siitä kulttuurista, jossa ne syntyvät, elävät ja merkityksellistyvät yhä uudelleen. Artikkelin kirjallisena lähdeaineistona olen käyttänyt pääasiassa suomalaisia tutkimuksia, koska suomalaisen yksineläjänaisen tilanne poikkeaa monilta osin esimerkiksi Keski- tai Etelä-Euroopassa asuvan yksineläjänaisen tilanteesta. Erityisesti Tuula Gordonin (1994) ja Eija Maarit Ojalan ja Osmo Kontulan (2002) teokset ovat olleet innostajiani ja tärkeitä avainlähteitäni tiedonhankintaan.

Tutkimustyöni perustuu *hermeneuttiseen* käsitykseen tiedonhankkimisesta. Ajattelen tiedonhankintaa kehämäisenä prosessina, jossa jo olemassa olevaa tietoa ja uusia havaintoja verrataan yhä uudelleen toisiinsa. Pidän sosiaalisesta todellisuudesta kertovaa tietoa luonteeltaan *relativistisena*. Tiedolla on aina kontekstinsa, josta käsin se on hankittu. Vaikka havaintojen tekijä pyrkii objektiivisuuteen, hän näkee ympäristönsä oman aikakautensa asenteiden, totena pidettyjen käsitysten ja olemassa olevien sosiaalisten rakenteiden värittämänä. *Sosiaalikonstruktivistisen* ajattelutavan mukaisesti miellän sosiaalisen todellisuuden tuottuvan ja uusiintuvan kielenkäytön kautta. Tarkemmin määriteltynä tutkimukseni ankkuroituu *ontologiseen konstruktivismiin*. Suhtaudun sosiaaliseen todellisuuteen kielenkäytön kautta tuottuvana mutta en kokonaan kielenkäyttöön palautettavissa olevana rakenteena ja jaan näkemyksen, jonka mukaan merkitysten rakentumista on syytä tarkastella analysoitavan aineiston ulkopuolelle kurkottaen. Vuorovaikutustilanteissa tuotetut aineistot kertovat myös muusta kuin kyseisestä tilanteesta itsestään. Esimerkiksi instituutiot, vallankäyttö ja kielenkäyttäjän omaksuma käsitys itsestään sosiaalisena toimijana ovat yksittäisiä kielenkäyttötilanteita laajempia rakenteita, jotka ulottuvat paitsi vuorovaikutustilanteesta toiseen myös kielen kautta tavoitettavissa olevan todellisuuden ulkopuolelle. (Ks. Juhila 1999, 162–163, 174–176.)

Aina, kun ihmiset ovat tekemisissä keskenään, he konstruoivat itselleen, toisilleen ja kuvitteelliselle yleisölleen yhä uusia versioita omasta itsestään ja siitä ympäristöstä, jossa he elävät (Bevan & Bevan 1999, 15–16; Jokinen ym. 1993, 17–22, 42; Potter & Wetherell 2001, 199–200; Wetherell 2001, 16–17). Sosiaalisesta todellisuudesta annetuilla kuvauksilla on juurensa sekä meneillään olevassa vuorovaikutustilanteessa että aiemmissa tapahtumissa. Muissa tilanteissa sanottu, ajateltu ja koettu vaikuttaa siihen, millaiseksi uudet kuvaukset voivat muodostua. Keskenään vuorovaikutuksessa olevien henkilöiden omien näkemysten lisäksi myös yleisellä mielipiteellä on merkityksensä. Vallalla olevat arvot, asenteet ja käsitykset ovat yhteisesti jaettuna kulttuurisena taustatietona läsnä niissäkin tilanteissa, joissa vuorovaikutuksen osapuolet jättävät ne erikseen mainitsematta. (Edley 2001, 190; Jokinen ym. 1993, 32–33; Jokinen

& Juhila 1999, 56–57; Suoninen 1999, 26–29; Wetherell 2001, 24.) Vaikka puhuja vastustaisi yleistä mielipidettä, yleisesti totena pidetty ei pysy keskustelun ulkopuolella. Vallalla olevat näkemykset toimivat taustaoletuksina, joita vastaan tai joihin tukeutuen oman näkemyksen puolustaminen tapahtuu. Näistä lähtökohdista käsin vuorovaikutustilanteista koottu aineisto on reitti sekä tiettyyn puhetilanteeseen itseensä että sen ulkopuolella olevan yhteisesti jaetun sosiaalisen todellisuuden tarkastelemiseen.

AINEISTOA HANKKIMASSA

Haastattelemiä naisia

Haastattelin kevään ja kesän 2004 aikana kolmeakymmentäneljää suomalaista puolisotonta ja lapsetonta yksineläjänaisista. (2) Haastattelupaikkakuntina toimivat Jyväskylä, Tampere ja Joensuu. Kaikki haastattelemiä naisia asuivat näillä paikkakunnilla tai niiden lähistöllä. Osalla tutkimukseen osallistuneista naisista ei ollut kokemusta elämisestä avioliitossa, avioliitossa tai rekisteröidyssä parisuhteessa. Joidenkin liitto oli päättynyt eroon. Äskettäin eronneita en haastatellut. Valtaosa haastatelluista kertoi olevansa heteroseksuaalisia, mutta tutkimukseen osallistui myös ei-heteroseksuaalisiksi itsensä määritteleviä naisia.

Haastateltujen keski-ikäsi muodostui 40,4 vuotta. Viittä henkilöä lukuun ottamatta kaikki haastatellut olivat 35–45-vuotiaita. Nuorin heistä oli 30-vuotias ja kaksi vanhinta olivat 47-vuotiaita. Etsin valitsemani ikäryhmään kuuluvia haastateltavia, koska tässä yksineläjänaisen elämäntilanteen erilaisuus korostuu. Useimmat samanikäiset elävät kaikkein perhekeskeisintä elämänvaihettaan, ja heidän elämäntilanteensa jäsentyy perheen kautta (vrt. Niekka & Petrelius 1993, 50). Osallistumisen alaikärajaksi asetin 30 vuotta. Tätä nuoremman ihmisen yksineläjäyyttä ei yleensä pidetä erilaisuuden osoituksena vaan normaalina ikäkauteen liittyvänä tilanteena, jonka odotetaan lähitulevaisuudessa päättyvän perheen perustamiseen. Monet alle 30-vuotiaat ovat vielä perheettömiä ja perustavat perheensä vasta myöhemmin. (Ojala & Kontula 2002, 39, 126; ks. myös Sandfield & Percy 2003, 485.) Vuosien kuluttua perheen perustamisesta yksineläjänaisen ja muiden naisten elämäntilanteet alkavat jälleen muistuttaa enemmän toisiaan (Niekka & Petrelius 1993, 66). Vain harvoilla yli 45-vuotiailla naisilla on pieniä lapsia huollettavanaan, ja suhteellisen monet yli viisikymmenvuotiaat naiset asuvat yksin avioeron tai leskeytymisen seurauksena. Koska haluan tutkia yksineläjäyyttä elämänvaiheessa, jossa sen merkitys on suurimmillaan, rajasin myös viittäkymmentä ikävuottaan lähestyvät ja sitä vanhemmat naiset tutkimukseni ulkopuolelle.

Haasteltujeni koulutustausta on heterogeeninen. Erot hankitun koulutuksen pituudessa ovat suuria. Kokonaisuutena haastattelemiä naisten koulutustaso nousee kuitenkin huomattavan korkeaksi; noin puolet haastatelluista on suorittanut yliopistotutkimuksen. Yliopistokoulutettujen suuri määrä ei ollut tavoitteenani, mutta en pidä sitä myöskään yllätyksenä. Eniten koulutusta hankkineet naiset ovat muita naisia todennäköisemmin puolisoittomia (Gordon 1994, 50; Ojala & Kontula 95–100), ja pitkälle koulutetut yksineläjänaiset vaikuttavat olevan myös muita yksineläjänaisia

halukkaampia osallistumaan tieteellisiin tutkimuksiin (vrt. Ojala & Kontula 2002, 24). Haastateltujeni koulutustason voi olettaa vaikuttavan aineistoni sisältöön, mutta ilman vertailuaineistoa on mahdotonta sanoa, millaisesta vaikutuksesta on kyse. Haastattelun antaneista naisista noin kolme neljäsosaa kävi töissä. Työelämän ulkopuolella olevat joko opiskelivat kokopäiväisesti, olivat työttömiä työnhakijoita tai poissa työelämästä pitkäksi muodostuneen sairausloman takia. Mikään ammattiala ei painotu aineistossani. Haastattelemani naisten joukossa on monien eri alojen ammattilaisia.

Haastattelun sisältö ja rakenne

Laatimani haastattelu koostuu 34 kysymyksestä. Kysymysten teemoina ovat muun muassa haastateltavan arki ja hänen suhteensa aikuisuuteen, puolison asemaan, äitiyteen ja seksuaalisuuteen. Näiden teemojen lisäksi haastattelukysymykset käsittelevät naisen arvostukseen liittyviä tekijöitä, hyvinvoinnin kokemusta ja yksineläjänaisiin liittyviä stereotyyppisiä mielikuvia. Haastattelu sisältää kaksi kysymystä, jotka edellyttävät nimenomaan seksuaalisuudesta puhumista. Nämä kysymykset ovat ”Mitä mieltä olet väitteestä ’aikuinen nainen tarvitsee seksiä?’” ja ”Mitä haluaisit sanoa puolisolottomista naisista ja seksuaalisuudesta?” Haastattelemani naiset kuitenkin puhuvat seksuaalisuudesta myös monien muiden haastattelukysymysten yhteydessä. Näin ollen käytän artikkelini aineistona koko haastatteluaineistoani enkä rajaa tarkasteluani vain tiettyjen kysymysten vastauksien analysoimiseen.

Kokonaisuutena käyttämäni haastattelu voi luonnehtia puolistrukturoiduksi teemahaastatteluksi. Haastattelu ei sisällä valmiita vastausvaihtoehtoja tarjoavia kysymyksiä. Monet kysymyksistä ovat tarkoituksellisesti yleisluontoisia, jotta niihin vastaavat voisivat tuoda esiin itselleen tärkeitä näkökulmia. Yleisluontoisten kysymysten lisäksi haastatteluun sisältyy kuitenkin myös suhteellisen tarkkarajaisia kysymyksiä ja pyyntöjä kommentoida esittämiäni väitteitä. Vastaamista rajaavat kysymykseni pitävät huolta siitä, että kaikilla tekemilläni haastatteluilla on riittävästi yhtymäkohtia toinen toisiinsa. Vähentääkseni omaa vaikutustani aineistooni pyrin laatimaan kysymykseni siten, etteivät ne preferoi mitään tiettyä vastausta eivätkä myöskään johdattele kysymykseen vastaavia mieltämään yksineläjyyttä ennakkoluulojen värittämänä. Rakentaakseni tilaa yksineläjänaisen omille näkemyksille mainitsin yksineläjänaisiin liittyvistä stereotyyppisistä mielikuvista vasta aivan haastattelutilanteen loppuvaiheessa. Haastattelun lopussa pyysin kutakin haastattelemaani naista kommentoimaan neljää yksineläjänaisiin liittyvää stereotyyppistä kuvausta. Kyseessä ovat samat kuvaukset, jotka esittelen lyhennettyinä tämän artikkelin yhteydessä. Ennen kuin haastattelemani naiset saivat kuvaukseni luettavikseen, jokainen heistä oli jo maininnut useista yksineläjänaisiin liittyvistä stereotyyppisistä käsityksistä ja ennakkoluuloista. Kuvaukset luettuaan haastateltuni totesivat tekstin kertovan asioista, joista he itse olivat vähän aiemmin puhuneet.

Ennen haastattelun aloittamista kerroin jokaiselle haastateltavalle olevani itsekin puolisoton ja lapseton yksineläjänainen. Ulkonäöstäni he pystyivät päättelemään minun olevan suunnilleen heidän ikäisensä. Uskon tiedon yksineläjyydestäni edistäneen

haastelutilanteiden luontevuutta ja rakentaneen kokemusta yhteisesti jaetusta todellisuudesta. Käsitteiden mukaan yksineläjyyteni ja kuulumiseni haastateltujeni kanssa samaan ikäryhmään auttoivat minua kohdistamaan kysymyksiäni yksineläjänaisiin kohdistuviin odotuksiin ja niihin teemoihin, jotka mahdollisesti ovat tutkimukseeni osallistuvilla naisilla merkityksellisiä. Hyvistä puolistaan huolimatta yhdistäviin teemoihin liittyy kuitenkin myös riskinsä. Koska itsekin olen yksineläjänainen, minun on erityisen tarkasti varottava tekemästä ylitulkintaa siitä, mitä haastateltuni ”itse asiassa sanoillaan tarkoittavat”.

Tutkimusetiikka tarkastelun kohteena

Kaikki haastattelemani naiset osallistuivat tutkimukseen omasta halustaan ja antoivat kirjallisesti lupansa haastattelun käyttämiseen tutkimuksen lähdeaineistona. Haastatteluaineisto sisältää vain materiaalia, jonka olemassaolosta haastateltuni ovat tietoisia. Näiltä osin tutkimukseni täyttää eettiset kriteerit. Tutkimuksen etiikka on kuitenkin rehellistä aineiston hankkimista ja haastateltujen suostumusta laajempi asia. Myös haastattelukysymyksiä on syytä pohtia tutkimuseettisenä asiana. Miellän kysymysteni yleisluontoisuuden ja pyrkimykseni mahdollisimman neutraaleihin sananvalintoihin tutkimuseettisesti tärkeinä ratkaisuin. Liian yksityiskohtaiset kysymykset loukkaisivat haastateltavan yksityisyyttä, ja vahvasti tiettyä vastausvaihtoehtoa suosivat sananvalinnat kysymyksissä peittäisivät haastateltavan omat näkemykset alleen.

Tutkimusetiikkaa pohtiessani päätin, etten kategorisoi haastateltaviksieni ryhmiä heidän näkemystensä perusteella. Ihmisen luokittelu mielipiteiltään tietynlaiseksi yhden keskustelukerran jälkeen ei mielestäni ole oikeutettua. Samakin henkilö puhuu itsestään tilanteesta riippuen eri tavoin. Henkilöiden luokittamisen sijaan etsin ja analysoin niitä puhetapoja, joilla haastateltuni kertovat itsestään ja kokemuksistaan. Jokainen haastattelemistani naisista rakentaa puheellaan useita erilaisia minäkuvia, ja toisaalta eri haastateltavat puhuvat ominaisuuksistaan ja näkemyksistään samankaltaisin sananvalinnoin. Tällä tavoin tulkittuna aineistoni avaa mahdollisuudet yksineläjänaisien kokemusten moninaisuuden tarkasteluun ilman, että minun olisi luokiteltava tutkimukseeni osallistuneet naiset entuudestaan olemassa olevien tai itse kehittämiäni yksineläjäkategorioiden jäseniksi. Vaikka eettiset näkökohdat otettaisiin huomioon, kaikilla tutkimusmetodeilla on silti rajoituksensa. Pahimpana haastattelumetodin rajoitteena pidän sitä, että haastattelutilanne suosii persoonaltaan ulospäin suuntautuvia ja henkisesti hyvin voivia henkilöitä. Yleensä vain suhteellisen hyvinvoivat ihmiset tahtovat itseään haastateltavan. Vaikeassa elämäntilanteessa olevien ihmisten näkemykset jäävät todennäköisesti haastattelemalla toteutetun tutkimuksen ulkopuolelle etenkin silloin, kuin osallistuminen perustuu haastateltavan omaan aktiivisuuteen.

Aloitin aineistoni analysoimisen etsimällä tekemistäni haastatteluista ne kohdat, joissa haastattelemani henkilö kuvailee omaa seksuaalisuuttaan positiiviseen sävyyn. Näitä kohtia löytyi jokaisesta haastatteluista. Keräsin positiivissävyistä seksuaalisuuspuhetta sisältävät tekstiosuudet yhteen ja luin täten muodostuneen tekstin

yhä uudelleen. Lukiessani merkitsin näkyviin ne aihepiirit, joihin positiiviset seksuaalisuuden kuvaukset aineistossani liittyvät. Artikkelini käsittelee näitä aihepiirejä. Lisäksi etsin aineistostani myös henkilökohtaisia ominaisuuksia ja luonteenpiirteitä, joita haastattelemanani naiset mainitsivat positiivissävyyisen seksuaalisuuspuheensa yhteydessä. Tekstin lukeminen useaan kertaan paljasti näiden ominaisuuksien olevan kiteytettävissä normaaliudesta ja hyväksyttävyydestä kertovien mielikuvien tuottamisen ympärille. Normaalius näyttäytyy aineistossani ennen kaikkea samanlaisuutena muiden naisten kanssa. Hyväksyttävyyys puolestaan liittyy useimmiten seksuaalimoraalin nuhteettomaan noudattamiseen. Yksineläjänaisen seksuaalisuuden normaaliuteen ja hyväksyttävyyteen liittyvien käsitysten tarkastelu yhtäältä yksineläjänaisen omassa puheessa ja toisaalta yksineläjänaisiin liitetyissä stereotyyppisissä mielikuvissa on artikkelini keskeisintä sisältöä.

STEREOTYYPPISIÄ MIELIKUVIA

Neljä stereotypiaa

Yhteiskunnassamme vallitsee ilmeinen tarve määritellä, minkälaisia ihmisiä yksineläjänaiset ovat, miten he käyttäytyvät ja miten heidän tulisi käyttäytyä (Ojala & Kontula 2002, 134). Mielikuvat yksineläjänaisista ovat osa aikamme arkitodellisuutta; ihmiset osaavat luetella ominaisuuksia ja luonteenpiirteitä, joita puolisoittomilla ja lapsettomilla naisilla uskotaan olevan. Perehtyessäni tutkimukseni aihepiiriin ryhdyin keräämään yhteen niitä mielikuvia, joita yksineläjänaisiin kulttuurissamme liitetään. Koostin löytämistäni mielikuvista neljä stereotyyppistä yksineläjänaiskuva. Kussakin koostamassani kuvauksessa kiteytyy joukko yksineläjänaisiin usein yhdistettyjä käsityksiä ja ajattelumalleja.

Joissakin puolisoittomuutta ja lapsettomuutta käsittelevissä tutkimuksissa on kommentoitu suomalaisiin yksineläjänaisiin liittyviä stereotyyppisiä näkemyksiä (ks. Gordon 1994, 128–132; Lehtonen 2004, 230–232; Niekka & Petrelius 1993, 1–42, 85; Ukkonen 1999, 89–102; Vakimo 2001, 152–158), mutta koostamani naiskuvat eivät sellaisinaan perustu mihinkään tiettyyn lähdeokseen. Tietyn lähdeoksen sijaan kaikilla neljällä kuvauksella on juurensa sekä median tuottamien ja ylläpitämien yksineläjänaiskuvien joukossa (ks. Macdonald, 1995; Saresma 1999; Ukkonen 1999) että keskusteluissa, joita ihmisten kuulee käyvän keskenään arkisissa tilanteissa kuten esimerkiksi julkisilla kulkuneuvoilla matkustaessaan, lounastauolla ruokaillessaan tai vaikkapa ostoskeskuksen käytävillä. Vaikka laatimani kuvaukset perustuvat yleisesti tunnettuihin mielikuviiin, kaikille niistä ei ole olemassa vakiintunutta nimitystä. Kutsun koostamiani yksineläjänaiskuvia nimillä *perinteinen vanhapiika*, *city-sinkkunainen*, *pelästynyt reppana* ja *kukaties lesbo*. (3)

Perinteinen vanhapiika elää selibaatissa. Hänellä ei ole seksisuhteita miesten kanssa eikä mitä todennäköisimmin tule jatkossakaan olemaan. Tämä ei ole mikään ihme, perinteisessä vanhassapiiassa on jokin ulkoinen tai sisäinen vika tai puute, joka suorastaan karkottaa miehet hänen ympäriltään. Yksikään mies ei ole kiinnostunut parisuhteesta hänen kanssaan. Perinteisen vanhanpiian elämän keskeisin tavoite on

ollut ja on edelleen avioliitto. Koska tämä tavoite ei ole toteutunut, on hänestä tullut kateellinen, katkera ja kärkkyisä ikäneito, jonka kanssa kaikkien on hyvin hankala tulla toimeen. Kärkkyisyytensä lisäksi perinteinen vanhapiika on myös miehenkipeä: hän haluaa itselleen puolison keinolla millä hyvänsä. Yritykset löytää puoliso ovat kuitenkin tuohon tuomittuja. Perinteinen vanhapiika pysyy puolisottomana ja lapsettomana. (Ks. Gordon 1994, 128–130; Niekka & Petrelius 1993, 1–36; Vakimo 2001, 152–158.)

City-sinkkunainen on kunnianhimoinen, aktiivinen ja mahdollisesti myös pitkälle koulutettu. Työ, ammatti ja oman edun tavoittelemisen ovat saaneet hänen mielessään aivan liian korostuneen merkityksen. Elämänkumppanikseen city-sinkkunainen antaa ymmärtää kelpuuttavansa vain herra Täydellisyuden. Koska täydellistä miestä ei ole olemassa, city-sinkkunaiselle ei kelpaa kukaan. Tosiasiassa city-sinkkunaisen vaativuudessa ei ole kyse miehen ominaisuuksista, vaan siitä, että naista itseään riivaa täysin kyltymätön ja itsekäs vapaudenkaipuu, joka estää häntä solmimasta pysyvää parisuhdetta kenenkään kanssa. Ylipaisuneen vapaudenkaipuunsa vuoksi city-sinkkunainen välttelee avioliittoa ja kieltäytyy asettumasta aloilleen. Avioliiton solmimisen ja äidiksi ryhtymisen sijaan hän tapalee lukuisia miehiä ja viettää heidän kanssaan hyvin värikästä seksielämää tippaakaan toimintansa moraalisisista seurauksista piittaamatta. (Ks. Gordon 1994, 131–132; Niekka & Petrelius 36–42; Ukkonen 1999, 89–102; vrt. Toivanen 2001, 34–35.)

Pelästynyt reppana pitää lapsista ja ikävoi omaa perhettä ympärilleen. Kai puustaan huolimatta pelästynyt reppana joutuu elämään yksin, koska hän ei kykene selviytymään puolison ja äidin tehtävistä normaalien naisten tavoin. Pelästyneen reppanan surullinen kohtalo johtuu siitä, että hänelle on tapahtunut jotakin todella pahaa. Tapahtuma voi olla mikä tahansa, kunhan se vain on riittävän merkittävä. Pelästynyt reppana saattaa käyttäytyä aivan kuin mitään erityistä ei olisi sattunut, mutta jotain hyvin synkkää hänen taustassaan täytyy kuitenkin olla. Muussa tapauksessa hänen kaltaisensa nainen olisi naimisissa. Osa pelästyneistä reppanoista kieltäytyy seurustelusuhteista. Osa heistä yrittää seurustella. Seurustelusuhteet kuitenkin kariutuvat kerta toisensa jälkeen, koska onnellisen perhe-elämän saavuttaminen on pelästyneelle reppanalle henkilökohtaisten traumausten vuoksi mahdotonta. (Ks. Aapola 1999, 51; vrt. Tolvanen 2001, 8; Wilkinson 1996, 12–16.)

Kukaties lesbossa ei näy mitään varsinaista vikaa. Hän on nainen, jonka luulisi jo ajat sitten löytäneen itselleen miehen ja synnyttäneen miehelleen lapsia. Jostain syystä kukaties lesbo ei kuitenkaan näytä käyttävän energiaansa Sen Oikean etsimiseen vaan on enemmän kiinnostunut muista asioista. Puhuttaessa aiemmista tai nykyisistä mies-suhteista kukaties lesbo mieluiten vaikenee. Kukaties lesbo ei pukeudu naisellisuuttaan erityisesti painottaen. Korostetun naisellista käyttäytymistä hän taitaa suorastaan karttaa. Vaikuttaa siltä, ettei kukaties lesbon tuttavapiirissä ole montaakaan miestä. Selvästikin hän viettää vapaa-aikansa enimmäkseen naisten kanssa. Tarkemmin ajatellen kukaties lesbossa on paljon epäilyksiä herättävää. Kukaties lesbon kohtaaminen herättää kysymyksen siitä, kuuluuko hän lainkaan heteronaisten joukkoon. (Ks. Lehtonen 2004, 230–232; Moring 2003, 20–23; Ojala & Kontula 2002, 85.)

Stereotyyppiat ja todellisuus

Mielikuva perinteisestä vanhastapiiasta on tuttu vanhapiikavitseistä, klassikoksi muodostuneen *Meksikon pikajuna* -laulun sanoista ja vanhoista suomalaisista elokuvista. Vanhapiikastereotyyppiaan liittyvistä käsityksistä ja uskomuksista on kirjoitettu myös tieteellisissä tutkimuksissa. Kuvaus suomalaisesta vanhapiikastereotyyppiasta löytyy muun muassa Tuula Gordonin (1994, 128–130), Ilse Niekkan ja Päivi Petreliuksen (1993, 1–36) ja Sinikka Vakimon (2001, 152–158) teoksista. Stereotyyppinen mielikuva miehenkipeästä, seksuaalisesti epäviehättävästä ja epätoivoisesti aviopuolisoa hakevasta vanhastapiiasta oli tuttu jo agraariyhteiskunnan aikana. Vanhoistapiioista kerrottiin vitseissä, lauluissa ja varoituksensanoiksi tarkoitetuissa ohjeissa. Nuoria tyttöjä motivoitiin tekemään työnsä hyvin, ja heidän käyttäytymistään ojennettiin monin tavoin viittaamalla vanhaksiپیiksi päätyminen mahdollisuuteen. (Niekka & Petrelius 1993, 1–36.) Agraariyhteiskuntaa ei ole enää olemassa, mutta edelleenkin ihmiset osaavat kuvailla, millaisia henkilöitä stereotyyppiset perinteiset vanhatpiiat ovat. Nykyisin vanhapiikastereotyyppia toimii itsereflektion lähtökohtana, mielikuvana, johon yksineläjänaiset vertaavat itseään (Ojala & Kontula 2002, 84). Yksineläjänainen ei halua olla perinteisen vanhanpiian kaltainen, mutta saattaa pelätä, että muut näkevät hänet sellaisena (4). Vanhapiikastereotyyppian elinvoimaisuudesta kerrotaan aineistossani esimerkiksi näin:

[..] jos mä niin vähä oon känkäränkätulella ja, tuota, ei nyt asiat mee silleesti, et en niinku sopeudu kaikkeen muut esittää, ni varmaan joku tällä tavalla saattaa: ”No, se on taas puutteessa, että semmonen vanhapiika”. [..] Et sit mä sanon, et: ”Ei tuossa näytä liitossakaan, avioliitossakaan hyvin menevän” tai jotaki tämmöstä, että. Mä en niinku rupee näitä asioita selittämään, selittelemään kenellekään. (30)

Jenni Ukkosen (1999, 89–102) artikkeli kuvaa niitä stereotyyppisiä käsityksiä, joita yksineläjänaisiin city-sinkkunaisen kaltaiseksi naisiksi mielletynä liittyy. Myös Gordonin (1994, 131–132), Ojalan ja Kontulan (2002, 43–44, 132) ja Niekkan ja Petreliuksen (1993, 36–42) tutkimuksissa kerrotaan samankaltaisista mielikuvista. Tutkimuskirjallisuuden ulkopuolelta city-sinkkunaiset ovat tuttuja muun muassa suosiota saaneista fiktiivisistä televisiosarjoista, joissa nuoret ja kauniit naiset jatkavat matkaansa miesseikkailusta toiseen. City-sinkkunainen kuulostaa uudenaikaiselta, mutta myös perinteisen vanhanpiian tavoin city-sinkkunaisella on vastineensa jo sadan vuoden takaisessa historiassa.

1900-luvun alussa osalla säätyläisperheiden tyttäristä oli mahdollisuus koulutautua opettajiksi, sairaanhoitajiksi tai muihin heille soveltuviksi katsottuihin tehtäviin. Ylempiin yhteiskuntaluokkiin kuuluvien naisten tuli kuitenkin luopua ansiotyöstään solmittuaan avioliiton. Ansiotyön tekemistä pidettiin avioliitossa olevalle säätyläisperheen tyttarelle sekä käytännössä mahdottomana että moraalisesti sopimattomana. Hyvän vaimon kuului suunnata tarmonsä miehensä ja pienten lastensa hyvinvoinnista huolehtimiseen. Monet koulutetuista naisista pysyivät naimattomina ja jatkoivat ansiotyötään vielä nuoruusvuosien jälkeenkin. Osalle heistä naimattomuus ja siihen liittyvä mahdollisuus ansiotyöhön oli tietoinen valinta. Osa eli naimattomana vastoin omaa

tahtoaan. (Jallinoja 1983, 87–88; Ollila 1988, 44, 58–59, 62.) Kuvaus työlleen omistautuvasta ja avioliitosta ja äitiydestä kieltäytyvästä naisesta sopii monilta vaikkakaan ei kaikilta osin hyvin yhteen nykyajan city-sinkkunaisesta kertovan stereotypian kanssa. 1900-luvun alun mielikuvia ja käsityksiä omana aikanaan poikkeuksellista naiseutta edustaneista koulutetuista ja ansiotyötä tekevistä yksineläjänaisista voidaan pitää city-sinkkustereotypian edeltäjinä. Eräs haastatelluistani kommentoi city-sinkkustereotypiaa seuraavalla tavalla:

Yleensä mihun siis suhtaudutaan sillä tavalla, et mä oon tää citysinkkunainen. [...] mä oon paljon matkustellu ja mulla on, tuota, ura. Eli siinä mielessä ni mua, tuota, yleensä ni kun täs aattelee mun lähipiiriä, niiku sukulaisia ja muuta, ne varmaan pitää mua enemmänki tälläsenä [city-sinkkunaisena]. [...] Ei nää kaikki asiat pidä mun osalta paikkaansa, mutta sitten on ihmisiä, joitten on pakko saada lokeroida muut. (9)

Myöskään pelästyneeksi reppanaksi nimeämäni stereotypia ei ole vailla menneisyyttä. Mielikuva raskaan elämänkohtalonsa vuoksi puolisoltomaksi ja lapsettomaksi jääneestä naisesta ulottuu historian hämärään. Nykyisin käsitys, jonka mukaan erityisesti varhaislapsuuden traumaattiset kokemukset voivat heijastua vaikeuksina solmia läheisiä ihmissuhteita ja kantaa vastuuta uudesta sukupolvea, on osa yleissivistystä. Kehityspsykologisista teorioista ja psyykkisestä hyvinvoinnista kertovista oppikirjoista on luettavissa näkemyksiä, joiden mukaan puolisosuhde ja äitiys kertovat normaalilla tavalla edenneestä henkisestä kehityksestä ja puolisoltomuus ja lapsettomuus ovat osoituksia kehityksen vääristymistä tai pysähtymisestä.

Esimerkiksi useista kehityspsykologian perusoppikirjoista löytyvä Robert Havighurstin laatima kehitysvaiheteoriat esittää puolisosuhteen solmimisen, vanhemmaksi tuleminen ja lasten kasvattamisen tehtävinä, joista yksilön tulee tiettyssä elämänvaiheessa suoriutua siirtyäkseen kehityksessään seuraavaan vaiheeseen (Havighurst 1953, 259–262, 1. painos 1953). Myös kaikkein tunnetuimmaksi muodostuneen kehitysvaiheteoriat laatija Erik Erikson liittyy puolison aseman, äitiyden ja normaalisti etenevän henkisen kypsymisen toisiinsa. Eriksonin näkemyksen mukaan naisen henkisestä terveydestä kertova elämänkulku etenee parisuhteen solmimisen kautta äitiyteen ja aikuinen naiseus määrittyy kyvyksi ottaa vastaan oman puolison rakkautta ja hoivata parisuhteeseen syntyneitä lapsia. (Erikson 1983, 263–267, 283, 1. painos 1968.) Näkemys yksineläjänaisista psykososiaalisessa kehityksessään keskeneräisiksi jääneinä naisina toistuu joko suorasanaisesti ilmaistuna tai implisiittisenä taustaoletuksena myös puolisoltomille naisille suunnatuissa itsehoito-oppaissa. Tyypillinen puolisoltomalle naiselle suunnattu itsehoito-opas olettaa lukijansa kärsivän yksineläjyydestään ja tarvitsevan erityistä tukea kasvaakseen henkisesti siinä määrin, että parisuhteen solmiminen ja perheen perustaminen tulevat mahdollisiksi (vrt. Stroka 1985; Tolvanen 2001; Wilkinson 1995). Seuraavassa eräs haastatelluistani naisista kuvailee, miltä hänestä tuntuisi, jos häneen itseensä suhtauduttaisiin pelästyneenä reppanana.

No, oikeestaan se tuntus oikeen säälittäväälle, että jos aateltas, että on niin reppana, että ei oo äidiks eikä puolisosks. Et tavallaan tuntuu, et ihmiset ois saanu väärän

EPÄILYTTÄVÄ NAISHENKILÖ

kuvan minusta. [...] Tietysti kyllä todella paballe tuntus, jos ajateltas [...], et tosissaan jotaki pitää olla pielessä, et pabasti, että et ei oo, oo päässy naimisiin. Se tietyllä tavalla tuntus tietysti aika paballe. Et varsinki, jos ystävät, ystävät ajattelis näin. (26)

Stereotypia kukaties lesbosta vaikuttaa suurelta osin nykyajan ilmiöltä. Agraariyh-teiskunta piti jäseniään homoseksuaalisina yleensä vain siinä tapauksessa, että heidän homoseksuaalisuudestaan saatiin kiistattomia havaintoja. Esimerkiksi pelkkä yhdessä asuminen ei riittänyt homoseksuaalisuustulkinnan tekemiseen. 1900-luvun alussa kaksi naimatonta naista saattoi perustaa yhteisen kodin ilman, että heitä pidettiin naispa-rina. Nykyisin samaan asumisjärjestelyyn ryhtyneitä naisia todennäköisesti epäiltäisiin lesboiksi. (Löfström 1999, 73, 78, 88, 107–108, 117–118, 124.) Homoseksuaalisuus pysyi viime vuosikymmeniin saakka kulttuurisesti ja julkisesti näkymättömänä. Ho-moseksuaalisen käyttäytymisen miellettiin olevan harvinaista, joskin sitä voitiin pitää luonteeltaan uhkaavana ilmiönä. Tavallisen ihmisen ei oletettu olevan homoseksuaali-suuden kanssa missään tekemisissä. Kaikkein näkymättömiä olivat naisten väliset rakkaussuhteet. (Juvonen 2002, 158–161, 172–173, 200, 228.) Homoseksuaalisuutta hyvin harvinaisena ja poikkeavana pitävässä yhteiskunnassa ei ole tilaa käsityksille, jonka mukaan naisia voitaisiin epäillä lesboiksi pelkän puolisoittomuutensa ja lapset-tomuutensa perusteella.

Joissakin suomalaisista nyky-yhteiskunnasta kertovissa tutkimuksissa (ks. esim. Lehtonen 2004, 230–232; Ojala & Kontula 2002, 85) mainitaan lyhyesti yksineläjänaisiin kohdistuvista lesboepäilyksistä. Nämä maininnat jäävät kuitenkin vain sivuhuomautuksiksi, joiden merkitystä ei tarkemmin analysoida. Kulttuurisena mielikuvana lesboksi epäiltävissä oleva nainen on helposti tavoitettavissa. Kuvaus lesboksi mieltävästä naisesta on luettavissa esimerkiksi Anna Moringin (2003, 20–23) *Tulva*-lehden kirjoittamasta artikkelista. Moring kuvailee artikkelissaan niitä odotuksia, joita lesbonaisten käyttäytymiseen ja ulkoiseen olemukseen liittyy. Karuimmillaan mie-likuva yksineläjänaisesta lesboksi epäiltävissä olevana naisena löytyy niiltä internetin keskustelupalstoilta, joissa torjutuksi tulleet miehet purkavat tuntojaan. Eräs haastat-telemistani naisista muistelee kokemuksiaan lesboksi epäilemisestä tällä tavalla:

[...] yks ihminen on kysyny multa ihan suuraa, et olenko mä lesbo sen takia, että kun hän aatteli, et mä en seurustele. Ni se olis se seuraava vaihtoehto. Mut mä sanoin, mä sanoin, että en ole. [...] Sitä lesboohan mä pidin niinku aivan käsittämättömänä. Että voidaanko, voiko tommosia asioita kysyy noin suoraan? Vaikeka kysyttäs nyt vaikka joltakin naimisissa olevalta naiselta, että: ”Hei, mites sulla menee miebes kans sängyssä?” Ni en kai mä nyt keltään me semmosta kyselemään. (11)

NORMAALI NAINEN HALUAA SEKSIÄ JA HILLITSEE HALUNSA

Haastateltuni puhuvat itsestään naisina, joiden seksuaalisuus on tervettä, tasapainoista ja määrältään normaalia. Useissa aineistooni sisältyvissä kommentteissa he kertovat kaipaavansa seksiä, nauttivansa siitä ja pystyvänsä seksuaalista kanssakäymistä sisäl-

täviin ihmissuhteisiin. Lisäksi haastattelemani naiset voivat mainita nykyisistä tai aikaisemmista seksisuhteistaan ja siitä myönteisestä palautteesta, joita seksikumppanit ovat heistä antaneet. (5) Ensimmäisessä sitaatissa eräs haastattelemistani naisista painottaa kaikkien aikuisten ihmisten tarvitsevan seksiä. Kaksi jälkimmäistä kertoo seksistä asiana, jota puhuja itse arvostaa ja josta hän kokee saavansa nautintoa.

No, kyl maar aikuinen nainen tarttee, nimenomaan aikuinen nainen tarttee seksiä. (20)

[..] kyllähän se [seksi] kaubeen kivaakin [..] Kyllä se [seksi] niinku kuuluu mun mielestä kuitenkin elämään, aikuisuuteen (naurabdus) myös. (17)

Sillon ku mulla oli se hyvä parisuhde, ni sanotaanko, että mejän suhde alko siitä, että seksi oli niin hyvä. (30)

Vallitsevien näkemysten mukaan seksuaalinen kanssakäyminen kuuluu normaalin aikuisen ihmisen elämään. Tyydytystä tuovaa sukupuolielämää pidetään vireyden lähteenä, ja sen katsotaan olevan todiste niin miehen kuin naisenkin henkisestä hyvinvoinnista. Vastaavasti seksisuhteen ja seksuaalisen mielenkiinnon osoitusten puuttuminen herättää epäilyksen henkilön epänormaaliudesta, sopeutumattomuudesta ja ylipäättään hänen kyvyttömyydestään solmia ja ylläpitää ihmissuhteita. (Gordon 1992, 106, 115–116, 122–127; Ojala & Kontula 2002, 115; Ronkainen 1994a, 34; Ronkainen 1994b, 250–251.) Kuvaillessaan itseään seksuaalista kanssakäymistä kaipaavina ja siitä nauttivina naisina yksineläjänaiset rakentavat itsestään mielikuvan sekä normaaleina ihmisinä että sopivina puolisoehdokkaina, jonka rakkaussuhteet eivät kariudu seksuaalisen mielenkiinnon puuttumiseen.

Vaikka haastattelemani naiset yhtäältä puheessaan painottavat kaipaavansa seksuaalista kanssakäymistä ja nauttivansa siitä, toisaalta he korostavat kykyään hillitä halukkuuttaan ja tulla tarvittaessa toimeen ilman seksisuhteita pitkiäkin aikoja. Halua seksuaaliseen kanssakäymiseen ei kuvata niin voimakkaana, että se voisi johtaa itsekontrollin kadottamiseen. Aineistoni minäkuvaukset kertovat vahvoista yksineläjänaisista, jotka eivät sorru hyvän sukupuolimoraalin vastaisiin suhteisiin. Seksuaalisesta kanssakäymisestä kumppaninsa jo löytäneiden miesten kanssa puhutaan aineistossani hyvin paheksuvaan sävyyn. (6) Omasta itsehillinnästä ja taidosta elää tarvittaessa jopa kokonaan ilman seksisuhteita kerrotaan aineistossani esimerkiksi näillä sanoin:

[..] mulla itellä niinku on semmonen periaate että, et jos mies on parisuhteessa, ni sit minä en sitä liikutta. (24)

No, siis, ei se nyt mikään sellanen oo, et sitä [seksuaalista tyydytystä] tarvii hinnalla millä hyvänsä lähtee ihan mistä vaan ettimään. (7)

[..] ilman sitä [seksuaalista kanssakäymistä] oppii elämään. Sitä on pakko oppia elämään. (7)

Yhteiskunnassamme hyväksytyä naiseutta tai sen puuttumista arvioidaan seksisuh- teiden olemassaolon ja laadun perusteella. Seksuaalisuuttaan yhteisönsä silmin väärin tai puutteellisesti julkituova nainen ei täytä sukupuoleensa kohdistuvia vaatimuksia. (Löfström 1999, 126.) Seksuaalisen halukkuuden hillintä on tärkeä osa hyväksyttävän naiseuden tuottamista. Seksisuhde ”väärän henkilön” kanssa tai ”väärässä tilanteessa” toteutettuna voi johtaa ”huonoksi naiseksi” leimautumiseen. (Saarikoski 1998; Saa- rikoski 2001.) Kertoessaan itsestään seksuaalisuutensa hillitsevinä naisina haastateltuni tuottavat mielikuvaa ihmisestä, jonka seksuaalisuus on normaalia ja hyväksyttävissä olevaa naisen seksuaalisuutta. Mielikuva ”oikein” seksuaalisuuttaan toteuttavasta naisesta rakentuu aineistossani yhtäältä seksuaalisesta mielenkiinnosta kertomisen ja toisaalta seksuaalisen itsehillinnän korostamisen varaan. (7)

Pitkäkestoinen parisuhde, normaali seksuaalinen käyttäytyminen ja hyvä suku- puolimoraali liitetään kulttuurissamme yhteen (ks. Saarikoski 1998). Avo- tai avioliitossa olevat naiset voivat puheessaan rakentaa käsitystä ”oikeanlaisesta” seksuaalisuudestaan asettamalla sanansa siten, että puolisosuhteen olemassaolo tulee mainituksi. Oma perhe on yleinen puheenaihe tuntemattomienkin ihmisten kesken, joten tilaisuuksia normaaliuden rakentamiseen puolisosta puhumisen kautta on runsaasti tarjolla. Yksineläjänaisien lähtökohdat seksuaalisuutensa ”oikeanlaisuudesta” kertovien mieliku- vien rakentamiselle ovat avo- tai aviopuolison asemassa olevien naisten lähtökohtia heikommat. Yhtäältä yksineläjänaisen seksuaalisuuteen liittyy runsaasti stereotyyppisiä, kielteisellä tavalla leimaavia mielikuvia, jotka yksineläjänaisen on pystyttävä torjumaan. Toisaalta yksineläjänainen ei voi normaaliuttaan ja hyväksyttävyyttään tuottaessaan vedota puolisosuhteen ja lasten olemassaoloon kuten perheelliset naiset tekevät.

Pitkälle aikuisikäen ehtineen naisen kohdalla seurustelusuhteesta kertominen ei tuota yhtä vahvoja mielikuvia normaaliudesta kuin puolisosuhteen mainitseminen kykenisi tuottamaan. Hankalimmassa tilanteessa ovat vailla seurustelukumppania ole- vat yksineläjänaiset, koska he eivät voi puhua itsestään myöskään seurustelusuhteen osapuolina. Vailla seurustelukumppania oleva yksineläjänainen voi kohdata suoranaisia vaikeuksia pyrkiessään luomaan itsestään mielikuvan seksuaalisuudestaan nauttimaan kykenevänä naisena. Esimerkiksi riittävän pitkälle menevä flirttailu ja yhdenillansuhteis- ta kertominen kylläkin vakuuttavat seksuaalisen mielenkiinnon olemassaolosta, mutta aktiivisen flirttailun ja vaihtuvista seuralaisista puhumisen seurauksena saattaa olla maineen vaarantuminen. Kuitenkin myös liian vähäisessä seksuaalisen kiinnostuksen ilmaisemisessa on sudenkuoppansa. Haastattelemani naiset kertovat yksineläjänaisiin kohdistuvien lesboepäilysten syntyvän herkästi. Jo pelkästään se, etteivät muut ihmiset havaitse yksineläjänaisen osoittavan riittävästi seksuaalista mielenkiintoa miehiä koh- taan, voi johtaa epäilykseen homoseksuaalisuudesta. Oman aineistoni lisäksi naisen yksineläjyyteen liittyvistä lesboepäilyksistä kerrotaan myös esimerkiksi Jukka Lehtosen (2004, 230–232) ja Eija Maarit Ojalan ja Osmo Kontulan (2002, 85) tutkimuksissa. (8) Seuraavissa kaksi haastattelemistani heteronaisista kertoo tapahtumista, jotka johtivat lesboepäilysten syntymiseen.

[..] hyvin paljon kulen yhen mun hyvän kaverin kanssa. Me käyvään ihan teatterissa ja näin, niin jossakin hotellimatalla käydään Kuopiossa tai Helsingissä teatterissa. Nin hänen korviin on kans kuul..., kantautunu sellasia, että meillä on jotain muu-

takin kuin kaverisubde, että aivan varmasti. Varmana asiana on kerrottu eteenpäin. [...] Tää on aika yleinen mun mielestä, tällänen väite. (5)

Me yhen tytön kanssa aina liikuttiin yhdessä [...]. Eri huoneessa niinku asuttiin, mut laitettiin yhdessä ruuat ja tällä keinon näin. [...] sitten ne [samalle kurssilla opiskelevat] tytöt alkavat siinä sitten nauramaan, että hän [yksi kurssilaisista] niinku luuli, että me ollaan niinku lesboja. (28)

MITÄ YKSELÄJÄNAISELTA ODOTETAAN?

Aineistoni mukaan yksineläjänäisten seksuaalimoraalia epäillään jo pelkästään puolison puuttumisen perusteella. Muuta syytä epäilyksiin ei välttämättä tarvita. Epäilyksiä yksineläjänaisen sukupuolimoraalista esittävät sekä miehet että naiset. Oletus yksineläjänaisen muita naisia heikommasta seksuaalimoraalista saattaa jäädä ilmaan sanattomana vihjauksena, mutta haastateltujeni mukaan käsitystä puolisoittoman ja lapsettoman yksineläjänaisen puutteellisesta seksuaalimoraalista toistetaan myös ääneen sekä yksityisissä keskusteluissa että tiedotusvälineissä julkaistavissa kannanotoissa. (9) Yksineläjänaisiin liitetyistä stereotyyppisistä mielikuvista kerrotaan aineistossani esimerkiksi näin:

[Ajatellaan, että yksineläjänainen] vamppaa kaikkien miehet. Olkaa varuillanne. [...] Pitäkää miehistänne kiinni. Että apua, nyt se vie kaikki. Ja et se [yksineläjänainen] on just joku kauhee. (17)

[...] niitä [yksineläjänaisia] pidetään jotenki hirveen vaarallisina niinku miesten kannalta. Et ne, ne on niinku ilman muuta niitä syöjättäriä, jotka särkee perheet ja, ja tuota rikkoo avioliitot ja vie isät lapsilta ja miehet vaimoilta [...]. (7)

Moraaliepäilysten lisäksi yksineläjiin kohdistuu myös vaatimuksia moraalinvartijuudesta. Haastateltujeni kertomusten perusteella yksineläjänaisen vastuu seksuaalimoraalista ei rajaudu vain häneen itseensä vaan se ulottuu myös kaikkiin niihin miehiin, joita hän eri tilanteissa kohtaa. Aineistossani kerrotaan odotuksista, joiden mukaan yksineläjänaisen tulee suhtautua miesten seksuaalimoraaliin epäluuloisesti ja ottaa koko moraalinen vastuu suhteen molempien osapuolten osalta kantaakseen. Yksineläjänaisen tehtävä on varmistaa, onko seksiä toivova mies hyväksyttävissä oleva kumppani, jolla ei ole parisuhdetta kenenkään toisen henkilön kanssa. Mikäli mies osoittautuu varatuksi, kunniallisen yksineläjänaisen tulee karkottaa hänet viipymättä luotaan. Aineistoni mukaan miehen ei odoteta vastaavalla tavalla ottavan selvää mahdollisen seksikumppaninsa elämäntilanteesta eikä myöskään käskevän naista poistumaan, mikäli nainen osoittautuu jonkun toisen henkilön puolisoiksi tai seurustelukumppaniksi. (10)

Haastattelemani naiset eivät kommentoissaan kyseenalaista naisen vastuuta omasta käyttäytymisestään. Jotkut aineistoni puheenvuorot kuitenkin vastustavat yksineläjänaisen sijoittamista kaksinkertaiseen vastuuseen, jolloin hänen on vastattava

oman käyttöksensä lisäksi myös miesten käyttäytymisestä. (11) Seuraavissa sitaateissa kerrotaan näkemyksistä, joiden mukaan yksineläjänaiset ovat vastuussa siitä, pettävätkö parisuhteessa olevat miehet vaimoaan tai naisystävänsä. Jos mies on uskoton, vika on yksinomaan yksineläjänaisessa, joka ei ole kantanut omaa vastuutaan.

Kun alkaa kevät tulemaa, aurinko paistamaan, niin sitä taas sinkkunaiset saavat kaikki syyt niskoilleen; että, että joku mies on jotakuta naista pettäny [...]. (28)

[Lehden yleisöosastolla oli] *tämmöstä kirjoittelua nimenomaan, että miten niinku sinkkunaiset tulee ja nappaavat viattomat miehet. Et missään vaiheessa [lehtikirjoituksissa] ei ollu sitä, et mikä on miehen rooli. Et jää siinä ihan semmonen olo, et se mies on siinä semmonen niinku tahdoton, surkee ja avuton. Et vaimo kiskoo toisesta päästä ja sitte toisesta päästä kiskoo nämä kamalat sinkkunaiset [...]. Et niinku miehellä oo niinku mittää aivoja. Miehellä ei oo mittää tahtoa eikä muuta. (29)*

Miesten seksuaalisuuden hillitsemistä on pidetty ja osin pidetään yhä sekä naisen velvollisuutena että naissukupuoleen liittyvänä luonnollisena ominaisuutena, osana ”naisen luontoa” (Jokinen 2005, 146–147; Räisänen 1995, 156–157; Saarikoski 2001, 29). Koska yksineläjänaiset ovat naisia, odotus kyvystä kontrolloida miehen seksuaalisuutta koskee naisina myös heitä. Yhtäältä yksineläjänaiselta odotetaan miehen moraalin vartioimista, mutta toisaalta hänen epäillään olevan kyvytön toimimaan tämän odotuksen mukaisesti. Yksineläjänaisien uskotaan olevan muita naisia kiinnostuneempia miesseuran etsimisestä, koska heillä ei ole omaa puolisoa. Lisäksi jo naisen yksineläjäyteen sinänsä liittyy epäily heikosta sukupuolimoraalista. (Gordon 1994, 106, 116, 126; Saarikoski 1998, 178; Ukkonen 1999, 89–102). Koska odotukset ja mielikuvat ovat keskenään näin ristiriitaisia, yksineläjänainen on vaikean tehtävän edessä yrittäessään tuottaa itsestään mielikuvaa seksuaalisuuttaan hyväksyttävästi ilmaisevana naisena.

Normatiiviseen naiseuteen sisältyy oman seksuaalisuuden ja miehen seksuaalisuuden hillitsemisvaatimusten lisäksi myös käsitys siitä, millaista seksiä naisen tulee pitää tavoiteltavana ja nautittavana. Useimmissa tapauksissa hyväksyttävä naiseus nähdään *seurustelueetoksen* mukaisena käyttäytymisenä. Seurustelueetos on suhtautumistapa, joka tuomitsee rakkaudettoman seksin tyhjänä, arvottomana ja todellista mielihyvää tuottamattomana. Seurustelueetoksen mukaan seksisuhteeseen tulee ryhtyä vain siinä tapauksessa, että suhteen molemmat osapuolet rakastavat toisiaan. Tämän edellytyksen seurustelueetos tulkitsee täyttyvän tilanteessa, jossa seksisuhteen osapuolet ovat seurustelu- tai puolisosuhteessa keskenään. (Saarikoski 2001, 187–189, 192.) Vaikka vailla seurustelukumppania oleva yksineläjänainen etsisi seksikumppaneikseen vain ilman parisuhdetta olevien miehiä, hänen käyttäytymistään voitaisiin silti paheksua. Seurustelueetoksen mukaan vailla seurustelukumppania olevilla naisilla ei tulisi olla lainkaan seksisuhteita ennen kuin he löytävät pitkäaikaisen kumppanin omaksi rakkaakseen.

YKSINELÄJÄNAISEN SEKSUAALISUUS ON EPÄILYTTÄVÄÄ

Työpaikkojen käytäväkeskusteluissa kuiskaillaan puolisolttomaan ja lapsettomaan naiseen kohdistuvista homoseksuaalisuusepäilyistä. Kirjakauppojen hyllyiltä löytyy itsehoito-oppaita, jotka neuvovat yksineläjänaisista kohti seksuaalista ja henkistä eheytymistä. Nettipalstoilla nauretaan miehenpuutteessa elävistä vanhoistapiioista kertoville vitseille. Televisio viihdyttää katsojiaan kuvitteellisten sinkkunaisten värikkästä seksielämästä kertovilla sarjaohjelmilla. Kiistatta kulttuurimme kykenee tuottamaan puhetta yksineläjänaisen seksuaalisuudesta. Runsaudestaan ja monipuolisuudestaan huolimatta yksineläjänaisista määrittelevä puhe on kuitenkin hätkähdyttävän värittynyttä; se ei kerro heteroseksuaalisuuttaan hyväksyttävällä tavalla toteuttavasta naisesta eikä pysähdy huomioimaan yksineläjänaisen omia kokemuksia.

Yksineläjänaisen määrittelemisen heidän oman kokemuksensa ulkopuolelta näkyy sanaston puuttumisena. Kielessämme ei ole yleisesti käytössä olevaa sävyltään neutraalia puolisolttonta ja lapsetonta naista tarkoittavaa sanaa. (12) Yksineläjänaisista puhutaan *sinkkuina* tai perinteisemmin *vanhoinapiikoina*, mutta osa puolisolttomista ja lapsettomista naisista kokee kummankin näistä sanoista loukkaavana; sekä sinkku että vanhapiika värittävät kohteensa henkilöksi, jolla oletetaan olevan tietynlainen luonne ja elämänhistoria. Sanojen puuttuminen kiinnittää huomiota, mutta kyse ei ole pelkästään sanoista. Sanojen lisäksi puuttumaan jäävät myös yleisesti tunnetut yksineläjyyden normaaliksi ja neutraaliksi asiaksi määrittelevät mielikuvat.

Erityisen selvästi mielikuvien värittynisyys tulee ilmi yksineläjänaisen seksuaalisuuteen liittyvissä käsityksissä. Stereotypiat vailla seksuaalista viehätysvoimaa olevasta *perinteisestä vanhastapiiasta*, moraalittomiin seksiseikkailuihin sortuvasta *city-sinkkunaisesta*, traumaattisten kokemustensa seurauksena parisuhteeseen kyvyttömäksi tulleesta *pelästyneestä reppanasta* ja homoseksuaalisuuttaan piilottelevasta *kukaties lesbosta* eivät kerro seksuaalisuuttaan normatiivisten odotusten mukaisesti toteuttavasta naisesta. Kaikki neljä yksineläjänaiskuva kylläkin tuovat esiin naisen seksuaalisuuteen liittyviä normatiivisia odotuksia, mutta mikään niistä ei tee sitä suoraan vaan negaation kautta. Tästä huolimatta yksineläjänaisista kertovilla stereotyyppioilla on kulttuurinen roolinsa normien mukaisen käyttäytymisen tukijana. Yksineläjästereotyyppioiden tehtävänä on kertoa siitä, millaista naiseuden ei tule olla ja kuinka naisten ei toivota yhteiskunnassamme käyttäytyvän.

Mielikuva heteroseksuaalisesta seksuaalista mielenkiintoa tuntevasta mutta halukkuutensa tarvittaessa hillitsemään kykenevästä naisesta edustaa kokoamassani 34 haastattelun aineistossa normatiivista, odotusten mukaista ja hyväksyttävää seksuaalisuutta. Diskurssi, jolla tämän mielikuvan rakentaminen aineistossani tapahtuu, on sisäisesti ristiriitainen mutta ristiriitaisuudessaankin elinvoimainen. Kaikki haastattelemani naiset rakentavat haastattelukysymyksiini vastatessaan huolellisesti käsitystä, jonka mukaan heidän oma seksuaalisuutensa kykenee täyttämään normiodotukset yksineläjänaisen asemasta huolimatta. Heidän tehtävänsä ei kuitenkaan ole helppo, koska normaaliksi mieltyvä naisen seksuaalisuus ja naisen asema miehensä puolisona liittyvät kulttuurissamme vahvasti yhteen. Yksineläjänaisen asema seksuaalisuuttaan toteuttavana naisena muodostuu kulttuuristen odotusten paineessa hyvin ris-

tiriitaiseksi: yhtäältä elämää vailla seksuaalista kanssakäymistä pidetään osoituksena epänormaaliudesta, mutta toisaalta vailla puolisoa olevan naisen seksuaalisuudenilmaukset tulkitaan stereotyyppisesti yhteisön moraalista uhkaavaksi tai muulla tavoin ei-hyväksyttäväksi seksuaalisuudeksi.

Puolisottoman ja lapsettoman yksineläjänaisen seksuaalisuuden epäillään poikkeavan muiden naisten seksuaalisuudesta. (13) Jo pelkkä yksineläisyys sinänsä riittää epäilysten syntymiseen. Jotta yksineläjänainen mielletäisiin seksuaalisuudeltaan normaaliksi ja hyväksyttäväksi olevalle naiseksi, hänen on kyettävä osoittamaan puolisottomiin ja lapsettomiin naisiin liittyvät stereotyyppiset mielikuvat omalla kohdallaan paikkansapitämättömiksi. Tähän tavoitteeseen päästäkseen yksineläjänaisen on puhuessaan tasapainoiltava onnistuneesti seksuaalisuutensa riittävän ilmaisemisen ja huonomaineiseksi naiseksi leimaantumisen välillä. Yksineläjänaisen on saatava kuulijansa vakuuttuneeksi siitä, että hän tuntee halua seksuaaliseen kanssakäymiseen samalla tavoin kuin normaalien naisten odotetaan tuntevan. Toteennäyttämisen on kuitenkin tapahduttava sosiaalisesti hyväksyttävissä olevia keinoja käyttäen, jottei mielikuva seksuaalisuuttaan hillitsemään kykenevästä naisesta vaarannu. Lisäksi yksineläjänaisen tulee kyetä asettamaan sanansa siten, että hänen uskotaan kantavan vastuunsa myös itseään lähestyvien miesten seksuaalimoraalista. Odotusten mukaan yksineläjänaisen on huolehdittava siitä, etteivät miehet sorru moraalittomiin suhteisiin. Heteroseksuaalisille vailla seurustelukumppania oleville yksineläjänaisille lähtökohdat ovat kaikkein hankalimmat. Etenkin silloin, jos seurustelukumppania ei ole, yksineläjänaisista saatetaan epäillä homoseksuaaliseksi, jollei hän pysty vakuuttamaan ympäristöään heteroseksuaalisuudestaan. Teot, joiden sisältö olisi riittävän vakuuttava, saattaisivat johtaa epäilyksiin heikosta seksuaalimoraalista. Esimerkiksi aktiivinen flirttailu läsnä olevien miesten kanssa voi tuottaa tulkinnan heteroseksuaalista halua tuntevasta naisesta. Samalla flirttailu saatetaan kuitenkin tulkita myös osoitukseksi yksineläjänaisen horjuvasta sukupuolimoraalista ja hänen heikosta kyvystään hillitä seksuaalista käyttäytymistään.

Useimmissa tutkimuksissa puolisoton nainen on nähty yksinhuoltajaäitinä ja lapseton nainen on mielletty miehensä puolisoksi. Tutkimuksia naisista, jota ovat sekä puolisottomia että lapsettomia, on tehty harvoin. Tutkimuksen puuttuminen ei kuitenkaan tarkoita sen tarpeettomuutta. Yksineläjänaisista kertova tutkimus nostaa esille yksineläjänaisien vaille huomiota jääneet kokemukset, mikä jo sinänsä on arvokasta. Lisäksi yksineläijyyttä tarkastelevalla tutkimuksella on laajemmalle ulottuva antinsa, sillä se avaa mielenkiintoisen näkökulman naisen sosiaalista ja kulttuurista asemaa käsittelevälle tutkimustyölle. Kun käyttäytyminen ja elämäntapa vastaavat yhteisön asettamia odotuksia, toiminnan taustalla vaikuttavien normien olemassaolo jää usein huomaamattomaksi. Noudattamatta jätettynä normiodotusten vaativuus sen sijaan väijäämättä paljastuu. (Sulkunen 1992, 137.)

Normaaliksi mieltävän naiseuden rakentuessa suurelta osin yhtäältä puoliso-suhteen (Gittings 1985, 86; Gordon 1994, 1, 41; Niekka & Petrelius 1993, 47, 58; Ojala & Kontula 2002, 84–85; Reynolds & Wetherell 2003, 489–490) ja toisaalta äitiyden kautta (Gittings 1985, 95–96; Gordon 1990, 47, 127; Gordon 1994, 1, 148; Ojala & Kontula 2002, 86) puolisottomat ja lapsettomat yksineläjänaiset ovat kaksinkertaisen normirikkojan asemassa. Tutkimalla heidän kokemuksiaan ja tilannettaan

on mahdollista vetää päivänvaloon myös niitä naissukupuoleen kohdistuva asenteita, odotuksia ja pelkoja, joiden olemassaolo, voimakkuus ja seuraukset jäävät helposti näkymättömiin vain normiodotusten mukaisesti käyttäytyneitä puolisoiksi ja äideiksi ryhtyneitä naisia tarkastelemalla.

VIITTEET

1. Artikkelini pohjautuu tekeillä olevaan väitöskirjaani. Yksineläjänaisen seksuaalisuus on yksi tulevan väitöskirjani teemoista. Muita väitöskirjani teemoja ovat yksineläjänäinen työelämässä, mahdollisena puolisoehdokkaana ja potentiaalisena äitinä.
2. Useimmat haastattelemistani naisista näkivät haastattelupyyntöni kotipaikkakuntansa sanomalehdestä. Jotkut haastattelun antaneista olivat kuulleet osallistumismahdollisuudesta tuttaviltaan. Haastattelun keskimääräinen kesto oli hiukan vajaa tunti. Kaikki haastattelut on nauhoitettu kokonaisuudessaan. Aineiston laajuus on litteroituna noin 300 liuskaa. Artikkelissa esitetyt sitaatit ovat suoria lainauksia haastatteluaineistosta. Merkintä [...] tarkoittaa sitaatista poistamaani tekstiä. Poisjätetyt sanat joko toistavat jo mainitun asian hieman eri sanoilla, ovat asiayhteydestään irrallaan olevia sivuhuomautuksia tai kertovat haastateltavan tunnistamista helpottavista yksityiskohdista. Olen lisännyt hakasuluissa olevat sanat alkuperäiseen tekstiin, jotta teksti lyhennyksessä muodossaan säilyttäisi ymmärrettävyytensä. Alleviivaukset osoittavat ne sanat tai lauseen osat, joita haastateltava puheessaan erityisesti painottaa. Merkintä ... ilmaisee haastatellun jättävän lauseensa kesken. Kunkin sitaatin lopussa olevan numero kertoo, mistä haastattelusta sitaatti on lainattu. Varsinaisten viitteiden numeroista poiketen haastattelujen numerot on kirjoitettu *kursiivilla*.
3. Kuvausten yhteydessä olevat lähdeviitteet viittaavat teksteihin, jotka joko kommentoivat kuvauksessa esitettyjä väitteitä (ks. lähdeteos) tai olettavat yksineläjänäisten muistuttavan koostamaani kuvausta (vrt. lähdeteos).
- 4.–11. Johtopäätös perustuu / johtopäätökset perustuvat koko aineistooni (34 haastattelua).
12. Tuula Gordon (Gordon 1990, 1) on ehdottanut, että puolisoittomista naisista käytettäisiin ilmaisua *itsellinen* nainen. Testasin sanan käyttöä kysymällä haastattelemini naisten mielipiteitä. Muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta sanaa kommentoineet naiset eivät halunneet tulla kutusutuiksi itsellisiksi. Sanan sanottiin synnyttävän mielikuvia itsekkyydestä ja välinpitämättömästä asenteesta muista ihmisistä kohtaan, kuulostavan liian koomiselta käytettäväksi asiatekstissä ja tuovan mieleen torpparit ja talonpojat assosioitumatta millään tavoin puolisoittomiin ja lapsettomiin naisiin. Eija Maarit Ojala ja Osmo Kontula (2002) käyttävät tutkimuksessaan puolisoittomista henkilöistä *yksineläjä* -sanaa. Tätä vaihtoehtoa kohtaamani yksineläjänaiset pitivät itsellistä parempana. Sanasta pidettiin, koska se ei sisällä puutumista ilmaisevaa ton- tai tön-liitettä (vrt. puolison, lapseton ja perheetön). Myös omissa korvissani yksineläjä mieltyy itsellistä neutraalimmaksi ilmaisuksi. Sanan alkuosa *yksin* kertoo perheen jäsenten määrän ja loppuosa *eläjä*

muistuttaa siitä, etteivät yksineläjät ole ”todellisen elämän” sivustaseuraajia vaan ihmisiä, jotka elävät omaa elämäänsä siihen sisältyvine iloineen, suruineen ja tärkeine tapahtumineen.

13. Yksineläjänaiset eivät suinkaan ole ainoa ihmisryhmä, jonka seksuaalisuuteen ja etenkin seksuaalimoraaliin kohdistuu runsaasti epäilyksiä. Valtaväestöstä tavalla tai toisella poikkeavista henkilöistä muodostetaan stereotyyppisiä mielikuvia ja heidän kykyään käyttäytyä normaaliksi mielletyllä ja moraalisesti hyväksyttävällä tavalla epäillään lähes säännönmukaisesti. Omasta viiteryhmästä poikkeaminen herättää epäilyksiä, vaikkakin eri vähemmistöryhmiin kohdistuvat epäilykset voivat poiketa sisällöltään toisistaan. (Ks. esim. Allport 1997; Nygård 1998). Vähemmistöryhmiin kohdistuvien epäilyksiin yleisellä tasolla liittyvät kysymykset ovat mielenkiintoisia, mutta niiden tarkasteluun ei ole mahdollista paneutua lyhyen artikkelitekstin yhteydessä.

LÄHTEET

Tutkimusaineistot

Litteroitu haastatteluaineisto. Haastateltuina 34 yksineläjänäistä. Kaikkia haastatteluja on käytetty artikkelin lähdeaineistona. Haastattelut tehty vuonna 2004 Joensuussa, Jyväskylässä ja Tampereella. Haastattelija: Arja Mäkinen. Artikkelissa esitetyt suorat sitaattit on koottu seuraavista haastatteluista:

- Nro 5: nainen, s. 1969. Jyväskylä.
- Nro 7: nainen, s. 1963. Jyväskylä.
- Nro 9: nainen, s. 1963. Jyväskylä.
- Nro 11: nainen, s. 1960. Jyväskylä.
- Nro 17: nainen, s. 1961. Tampere.
- Nro 20: nainen, s. 1966. Tampere.
- Nro 24: nainen, s. 1962. Joensuu.
- Nro 26: nainen, s. 1970. Joensuu.
- Nro 28: nainen, s. 1965. Joensuu.
- Nro 29: nainen, s. 1962. Joensuu.
- Nro 29: nainen, s. 1963. Joensuu.

Koska syntymäaikatietoja ei ole käytettävissä, syntymävuosi on arvioitu vähentämällä haastatteluvuodesta (2004) haastateltavan ikä haastatteluhetkellä (x vuotta). Syntymävuosi pitää paikkansa alkuvuodesta syntyneiden osalta. Jos haastateltujen joukossa on loppuvuodesta syntyneitä, he ovat syntyneet ilmoittamaani ajankohtaa edeltävänä vuonna.

Kirjallisuus

- AAPOLA, SINIKKA 1999: *Murrosikä ja sukupuoli: julkiset ja yksityiset ikämäärittelet*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 763. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura; Nuorisotutkimusseura.
- ALLPORT, GORDON 1997: *The Nature of Prejudice*. Reading (Mass): Addison-Wesley. [1955]
- BEVAN, SAM & BEVAN, KATE 1999: Interviews. Meaning in Groups. – Parker, Ian & the Bolton Discourse Network (eds.), *Critical Textwork. An Introduction to Varieties of Discourse and Analysis*. Buckingham: Open University Press.
- EDLEY, NIGEL 2001: Analysing Masculinity: Interpretative Repertoires, Ideological Dilemmas and Subject Positions. – Wetherell, Margaret & Taylor, Stephanie & Yates, Simeon (eds.), *Discourse as Data: a Guide for Analysis*. Milton Keynes: Open University.
- ERIKSON, ERIK 1983: *Identity: Youth and Crisis*. London: Faber and Faber. [1968]
- GITTINGS, DIANA 1985: *The Family in Question: Changing Households and Familiar Ideologies*. Basingstoke: Macmillan.
- GORDON, TUULA 1990: *Feminist Mothers*. Basingstoke: Macmillan.
- 1990: Johdanto. – Haatainen, Katri et al., *Itselliset: vanhoja piikoja ja poikia vai meneviä sinkkejä?* Helsingin yliopiston sosiologian laitoksen monisteita. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- 1994: *Single Women. On the Margins?* London: Macmillan.
- HAVINGHURST, ROBERT 1955: *Human Development and Education*. New York: Longmans, Green and Co. [1953]
- JALLINOJA, RIITTA 1983: *Suomalaisen naisasialiikkeen taistelukaudet*. Helsinki: WSOY.
- JOKINEN, ARJA & JUHILA, KIRSI 1999: Diskurssianalyttisen tutkimuksen kartta. – Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero (toim.), *Diskurssianalyysi liikkeessä*. Tampere: Vastapaino.
- JOKINEN, ARJA & JUHILA, KIRSI & SUONINEN, EERO 1993: Diskursiivinen maailma. – Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero (toim.), *Diskurssianalyysin aakkoiset*. Tampere: Vastapaino.
- JOKINEN, EEVA 2005: *Aikuisten arki*. Helsinki: Gaudeamus.
- JUHILA, KIRSI 1999: Kulttuurien jatkuvasti rakentuvat kehät. Tilanteisesta kulttuuriseen kontekstiin. – Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero (toim.), *Diskurssianalyysi liikkeessä*. Tampere: Vastapaino.
- JUVONEN, TUULA 2002: *Varjoelämää ja julkisia salaisuuksia*. Tampere: Vastapaino.
- LEHTONEN, JUKKA 2004: Näkymättömät nuorten mallit – seksuaalivähemmistöön kuuluvat opettajat. – Lehtonen, Jukka & Mustola, Kati (toim.), *”Eihän heterotkaan kerro...”*. *Seksuaalisuuden ja sukupuolen rajankäyntiä työelämässä*. Työministeriö. ESR tutkimukset ja selvitykset -sarja 2/04. Helsinki: Työministeriö.
- LÖFSTRÖM, JAN 1999: *Sukupuoliero agraarikulttuurissa: ”Se vaan nyt on semmonen”*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 757. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

- MACDONALD, MYRA 1995: *Representing Women: Myths of Femininity in the Popular Media*. London: Edward Arnold.
- MORING, ANNA 2003: Miksi lesbo ei meikkaa? – *Tulva, feministinen aikakauslehti* 2(2): 20–23.
- NIEKKA, ILSE & PETRELIUS, PÄIVI 1993: *Suomalainen vanhapiikeus: tutkielma naisen naimattomuuden kulttuurisesta määrittelestä*. Jyväskylän yliopiston yhteiskuntapolitiikan laitos. Työpapereita 77. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- NYGÅRD, TOIVO 1998: *Erilaisten historiaa: marginaaliryhmät Suomessa 1800-luvulla ja 1900-luvun alussa*. Jyväskylä: Atena.
- OLLILA, ANNE: 1998: *Jalo velvollisuus: virkanaisena 1800-luvun lopun Suomessa*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 711. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- OJALA, EIJA MAARIT & KONTULA, OSMO 2002: *Tarvitseeko minua kukaan? Keski-ikäiset yksineläjät perhekeskeisessä yhteisössä*. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D40/2002. Helsinki: Väestöliitto.
- POTTER, JONATHAN & WETHERELL, MARGARET 2001: Unfolding Discourse Analysis. – Wetherell, Margaret & Taylor, Stephanie & Yates, Simeon (eds.), *Discourse Theory and Practice: a Reader*. London: Sage.
- REYNOLDS, JILL & WETHERELL, MARGARET 1993: The Discursive Climate of Singleness: The Consequences for Women's Negotiation of a Single Identity. – *Feminism & Psychology* 13(4): 489–510.
- RONKAINEN, SUVI 1994a: Sukupolvet ja seksuaalisuus. – Ronkainen, Suvi & Pohjolainen, Pertti & Ruth, Jan-Erik (toim.), *Erotiikka ja elämäntulkku*. Helsinki: WSOY.
- 1994b: Seksuaalisuuden tyylit. – Ronkainen, Suvi & Pohjolainen, Pertti & Ruth, Jan-Erik (toim.), *Erotiikka ja elämäntulkku*. Helsinki: WSOY.
- RÄISÄNEN, ARJA-LIISA 1995: *Onnellisen avioliiton ehdot: sukupuolijärjestelmän muo-
dostumisprosessi suomalaisessa avioliitto- ja seksuaalivalistusoppaisissa 1865–1920*. Helsinki: Suomen Historiallinen Seura.
- SAARIKOSKI, HELENA 1998: Tytön maineen käsite ja huoraksi leimaamisen kansantapa. – Koskinen, Taava (toim.), *Kurtisaaneista kunnian naiseen: näkökulmia Huora-akatemiasta*. Helsinki: Yliopistopaino.
- (toim.) 2001: *Mistä on huonot tytöt tehty?* Helsinki: Tammi.
- SANDFIELD, ANNA & PERCY, CAROL 2003: Accounting for Single Status: Heterosexism and Ageism in Heterosexual Women's Talk about Marriage. – *Feminism & Psychology* 13(4): 475–488.
- STROKA, BARBARA 1985: *Yksi on myös kokonaisluku*. Vantaa: RV-kirjat. [1978]
- SULKUNEN, PEKKA 1992: *Jobdatus sosiologiaan*. Helsinki: WSOY. [1987]
- SUONINEN, EERO 1999: Näkökulmia sosiaalisen todellisuuden rakentumiseen. – Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero (toim.), *Diskurssianalyysi liikkeessä*. Tampere: Vastapaino.
- TOLVANEN, EERO 2001: *Sinkku: elävänä elämässä*. Helsinki: Karas-Sana.
- UKKONEN, JENNI 1999: Tahdon, mutta... Sinkkunainen yksinäisyyden ja itseenäisyyden satimessa. – Paasonen, Susanna (toim.), *Hääkirja: kirjoituksia rakkaudesta, romanttiikasta ja sukupuolesta*. Turku: Turun yliopisto.

ARJA MÄKINEN

VAKIMO, SINIKKA 2001: *Paljon kokeva, vähän näkyvä. Tutkimus vanhaa naista koskevista kulttuurisista käsityksistä ja vanhan naisen elämäkäytännöistä*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 818. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

WETHERELL, MARGARET 2001: 'Themes in Discourse Research: the Case of Diana. – Wetherell, Margaret & Taylor, Stephanie & Yates, Simeon (eds.), *Discourse Theory and Practice: a Reader*. London: Sage.

WILKINSON, HELENA 1996: *Parbaassa seurassa: yksinäisyys – matka ja mahdollisuus*. Hämeenlinna: Päivä. [1995]

YTM Arja Mäkinen on tohtori-opiskelija Tampereen yliopiston sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitoksella. Hän työskentelee Invalidiliiton Jyväskylän kuntoutus- ja työklินิกalla kuntoutussosiaalityöntekijänä.